

studies in chromosome numbers of Polish Angiosperms (Dicotyledons). Acta Soc. Bot. Pol. 28: 487–529.

5. Sateczek K. [udział w tłumaczeniu podręcznika]: Strasburger E. i in. 1960. Botanika. PWRiL. Warszawa

ROCZNICE, JUBILEUSZE ANNIVERSARIES, JUBILEES

MICHAŁ HIERONIM LESZCZYC-SUMIŃSKI (30.IX.1820–26.V.1898)

Na początku 1848 roku ukazała się w Berlinie pionierska dla rozwoju światowej botaniki praca pt. „Zur Entwicklungs-Geschichte der Famkräuter” („O historii rozwoju paproci”). Autor tego dzieła podpisał się lapidarnie jako „J. Graf Leszczyc-Sumiński”. Dla rozszyfrowania jego narodowości ważną wydaje się być wzmianka zamieszczona w wielotomowym teaurusie wydawanym w Pradze w języku czeskim *Ottův Slovnik Naučný*. Sugeruje ona, że badacz rozwoju paproci Leszczyc-Sumiński był botanikiem polskim [1]. Autorstwo tej pracy trafnie zidentyfikował Bolesław Hryniewiecki, uznając za jej autora Michała Hieronima Leszczyc-Sumińskiego. Wyniki swych biograficznych poszukiwań przedstawił Hryniewiecki po raz pierwszy na posiedzeniu Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (TNW) w dniu 14 stycznia 1937 roku. W tymże roku jego referat ukazał się w języku niemieckim w oficjalnym organie TNW [5]. Dwa lata później wyszła drukiem polskojęzyczna, nieco zmieniona wersja tego artykułu [6]. W obu tych opracowaniach Hryniewiecki dociekając autorstwa rozprawy o rozwoju paproci obszernie przedstawił historię rodu Sumińskich herbu Leszczyc, o samym jednak autorze tej pionierskiej pracy nie potrafił powiedzieć wiele. Nieco dłużej zatrzymał się przy sylwetce Jego ojca, Jana Stanisława Sumińskiego (1786–1839), właściciela dóbr Grabia i Ośno na Kujawach, uczestnika wojen napoleońskich. Co do jego młodszego syna, Michała Hieronima, Hryniewiecki ustalił jego rok urodzenia – 1820, mylnie przyjmując za miejsce urodzenia majątek Grabia, gdzie jakoby ochrzczono go dwójgim imion. Inicjał drugiego imienia w wersji francuskiej (od Jerome) trafił na kartę tytułową wspomnianej już rozprawy. Hryniewiecki stwierdził również fakt odbycia przez Sumińskiego studiów przyrodniczych w Berlinie, zamieszkiwanie przez niego w różnych okresach jego życia kolejno na zamku w Tucznie (na Pomorzu) oraz w Tharandt (koło Drezna). Wspomniał również o zawarciu przez Sumińskiego małżeństwie z owdowiałą baronową w Recum oraz zasugerował odbycie przez niego studiów malarskich. Do sylwetki Michała Leszczyc-Sumińskiego powracał Hryniewiecki jeszcze kilkakrotnie w swych późniejszych pracach z historii botaniki [7, 8]. Ukoronowaniem tych zainteresowań było przetłumaczenie przez niego rozprawy Sumińskiego na język polski (*Przyczynę do poznania historii rozwoju paproci* [8]). Po-

przedzający to tłumaczenie wstęp Hryniewieckiego stanowi ostateczną wersję życiorysu Leszczyc-Sumińskiego, nie wnoszącą jednakże żadnego nowego elementu w stosunku do prac przedwojennych [8]. Do ramowego życiorysu M. H. Leszczyc-Sumińskiego nie wniosły również niczego inne jego biografie [2, 3, 13]. Kierując się własnym systemem rekonstrukcji biografii autor niniejszego artykułu przeprowadził w latach 1983–89 żmudne poszukiwania materiałów dotyczących osoby Michała Hieronima Leszczyc-Sumińskiego, polskiego odkrywcy w dziedzinie botaniki. W ten sposób powstała nowa próba naświetlenia jego życiorysu.

Michał Hieronim Leszczyc-Sumiński urodził się 30 września 1820 roku w majątku Ośna koło Włocławka, jako drugi syn Jana-Nepomucena Stanisława Sumińskiego i Julii z Dąbskich (z niejasnych pobudek psychologicznych w podeszłym wieku Sumiński podawał w dokumentach dzień 29 września 1822 roku jako datę swoich urodzin). Na chrzcie, który miał miejsce w grudniu tego roku w kościele parafialnym w Służewie, przyszły hrabia Leszczyc-Sumiński otrzymał imię Michał. Jego metryka urodzenia została spisana przez księdza proboszcza Bieńskiego w obecności świadków, którymi byli Stanisław Biesiekierski, ówczesny dziedzic dóbr Grabia i Stanisław Kamiński, ekonom z Ośna.

Do dziesiątego roku życia Michał Sumiński wychowywał się wraz ze starszym bratem Aleksandrem Kryspinem (urodzonym 25.X.1818) w majątku ojca Jana-Nepomucena Stanisława Sumińskiego, w Ośnie. Obaj bracia Sumińscy odebrali tu pierwsze domowe wykształcenie. Wiosną 1830 roku zostali wysłani przez rodziców do Torunia celem dalszego zdobywania wiedzy w tamtejszym Gimnazjum Akademickim. Aleksander i Michał Sumińscy zostali wpisani w poczet uczniów tego gimnazjum 12 marca 1830 roku, przy czym Aleksander do „dużej”, a Michał do „małej” Kwinty. Zapewne tutaj w trakcie lekcji z przyrody Michał Sumiński zainteresował się botaniką, ponieważ Gimnazjum toruńskie dysponowało od 1827 roku darowanym mu przez dr. med. Jana Gottlieba Schultza (zm. 1827) ogrodem, w którym młodzież szkolna szybko uczyła się podpatrywać przyrodę [10]. Znajomość świata roślinnego, wyniesiona jeszcze z chłopskich zabaw na dworskich łąkach, pogłębiona usystematyzowaną gimnazjalną nauką pomogła w krystalizacji przyrodniczej linii zainteresowań przyszłego badacza paproci. Tu też zdobył Michał Sumiński wszechstronne wykształcenie językowe, ucząc się greki, łaciny a także francuskiego i niemieckiego. Trafił jednak na okres niesprzyjający nauce języka polskiego, którego zaniechano w tutejszym gimnazjum od kilku lat. Można także założyć, że właśnie w Toruniu Michał Sumiński odebrał lekcje rysunku w pracowni jednego z profesorów toruńskiego gimnazjum, poprzednika Fryderyka Wilhelma Völckera. Obaj bracia Sumińscy ukończyli gimnazjum w roku 1836. W roku 1837 ich ojciec Jan Stanisław wraz ze swym bratem Ignacym Janem Sumińskim (1783–1854) złożyli urzędowe podanie do Heroldii Królestwa Polskiego o wpisanie do ksiąg szlacheckich, zaznaczając przy tym, że ojciec ich piastował urząd wojewody [6]. Od tego momentu Michał Sumiński miał podstawy do sięgania po tytuły i zaszczyty szlacheckie. Również w tym okresie przybrał on ostatecznie imię Hieronim (Jerome, Hieronymus),

które otrzymał wraz z sakramentem bierzmowania przyjętym przypuszczalnie w Bazylice Św. Jana w Toruniu. Dwa lata później, 15 lipca 1839 roku zmarł w Berlinie na zawał ojciec Sumińskiego, Jan–Nepomucen Stanisław. W Grabii, gdzie pozostała owdowiała matka przyszłego przyrodnika, Julia, uczczono pamięć zmarłego wmurowując w tamtejszym kościele parafialnym św. Wacława tablicę z czarnego marmuru; wryty na niej napis informuje, iż skrywa ona serce hrabiego Jana Sumińskiego [4]. Jego ciało złożono bowiem w krypcie pod kościołem św. Jadwigi w Berlinie. W niespełna rok po tym bolesnym dla Sumińskich wydarzeniu, 24 czerwca 1840 roku, Michał Hieronim Sumiński zapisał się na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Berlińskiego. Pobyt w Berlinie wykorzystał on m.in. w celu zbliżenia się do tutejszej arystokracji i środowiska ludzi nauki. Dzięki temu już 22 listopada 1843 roku otrzymał z rąk króla Fryderyka Wilhelma IV dyplom hrabiowski z prawem przyłączenia nazwy herbu Leszczyce w charakterze przydomka do nazwiska [5, 6]. Studia przyrodnicze, a jak sugerują niektóre źródła również i medyczne, ukończył M. H. Leszczyce–Sumiński 6 czerwca 1844 roku. Jak pisze Hryniewiecki [6], hrabia Sumiński nie odebrał jednak ani świadectwa odejścia ani też nie promował się na stopień doktora. Można jednak domyślać się, że profesorowie, z którymi młody Polak zetknął się na Uniwersytecie Berlińskim, tj. Henryk Fryderyk Link (1767–1851), fizjolog roślin i Chrystian Gotfryd Ehrenberg (1795–1851), zajmujący się roślinami niższymi, wywarli znaczący wpływ na pteridologiczny kierunek zainteresowań Leszczyce–Sumińskiego. Naukowe jego zamilowania poparł również przyrodnik, podróżnik i geograf, przyjaciel Polaków baron Aleksander von Humboldt (1769–1859), z którym M. H. Leszczyce–Sumiński kontaktował się w Berlinie osobiście. W okresie berlińskim Leszczyce–Sumiński nie poniechał innych swoich talentów. Tu właśnie powstał w roku 1844, jedyny znany dziś jego obraz, przedstawiający Mahometa piszącego Koran podczas hidżry, utrzymany w charakterze jakby stanc rafaelowskich. Dzieło to, podarowane królowi pruskiemu, nie jest jednak dowodem na odbycie przez hrabiego Sumińskiego regularnych studiów malarskich, gdyż jego nazwisko nie figuruje w materiałach Akademii Sztuk Pięknych w Berlinie, Monachium, Dreźnie i Düsseldorfie. Jeśli więc M. H. Leszczyce–Sumiński szlifował wyniesione jeszcze z nauk w toruńskim gimnazjum umiejętności plastyczne u niemieckich mistrzów pędzla, to robił to w charakterze wolnego słuchacza lub też doskonalił się w prywatnych pracowniach. Również w 1844 roku M. H. Leszczyce–Sumiński (być może do spółki z bratem Aleksandrem Kryspinem) nabył od hrabiego Carla von Gersdorff zamek w Tucznie koło Wałcza na Pomorzu, będący dawną rezydencją możnego polskiego rodu Wedłów–Tuczyńskich [14, 15]. Zapewne na jego polecenie dokonano ok. 1846 roku przebudowy zachodniego skrzydła tego obiektu [11]. To właśnie tu młody przyrodnik przeprowadził prawdopodobnie obserwacje nad rozwojem paproci, których wynik ogłosił drukiem w styczniu 1848 roku we wspomnianej już rozprawie [17]. Własnoręcznie wykonane przez niego rysunki przedstawiające poszczególne stadia rozwojowe paproci potwierdzają posiadanie przez M. H. Sumińskiego dużych zdolności plastycznych i talentu obserwa-

tora natury. Obszerną dyskusję nad wartością naukową tej rozprawy przynoszą wszystkie przyczynki Hryniewieckiego, dlatego w tym miejscu należy mocno podkreślić, że Michał Hieronim Leszczyce–Sumiński ukazał po raz pierwszy pełny cykl rozwoju paproci. Sumiński pokazał ten cykl począwszy od kiełkowania i stopniowego rozwoju aż do pojawienia się przedrośla oraz rozwój plemni. Przedstawił także wygląd dojrzałego przedrośla oraz rozwój plemników (jako pierwszy opisał ich urzysienie) i plemni. Co najistotniejsze, w pracy znalazł się wierny opis budowy rodni oraz pierwszych stadiów komórki jajowej, która po zapłodnieniu przekształca się na dnie rodni w zarodek następnego pokolenia. Za materiał do obserwacji posłużyła mu głównie *Pteris serrulata*. Swą pracę zadeedykował Leszczyce–Sumiński królowi pruskiemu, za co otrzymał tytuł szambelana jego dworu.

Istotnym dla dalszego rozwoju botanicznych zainteresowań Leszczyce–Sumińskiego był fakt, iż wydanie rozprawy *Zur Entwickelungs ...* zostało poprzedzone zreferowaniem wyników badań młodego botanika przez dr Juliusa Müntera (1815–1885) w Berlińskim Towarzystwie Miłośników Przyrody dnia 21 grudnia 1847 roku i przez prof. Chrystiana G. Ehrenberga na posiedzeniu Berlińskiej Akademii Nauk w dniu 3 stycznia 1848 roku. J. Münter, doceniając wagę odkrycia Sumińskiego, wszedł z nim niedługo potem w spór, co do pierwszeństwa jego dokonania. Nie pierwszy to przykład w historii nauki tego rodzaju uzurpacji, ale spór ten zniechęcił zdaje się polskiego przyrodnika do dalszych prac w dziedzinie botaniki, pomimo iż w dowód zasługi Bawarskie Towarzystwo Botaniczne w Regensburgu wybrało Leszczyce–Sumińskiego w tymże roku na swego członka, a zaocznie został on również powołany na korespondenta Towarzystwa Naukowego Uniwersytetu w Krakowie [16].

Po dwóch dalekich podróżach odbytych przez rokiem 1850, do Hiszpanii i Włoch, Michał Hieronim Leszczyce–Sumiński poświęcił się całkowicie swej drugiej pasji – sztuce. Być może wywarły na nim tak wielkie wrażenie płótna dawnych mistrzów podziwiane w galerii Prado w Madrycie czy niezwykle nastrój Alhambry w Grenadzie. W trakcie następnych wyjazdów do Włoch, Leszczyce–Sumiński zatrzymywał się najchętniej w Rzymie, gdzie jako mocno wierzący katolik bardzo szybko stał się mile widzianym gościem przez samego papieża Piusa IX. Zbliżało ich wspólne zainteresowanie sztuką, jako że „pod opiekunich okiem Piusa IX pracował znakomity poczet artystów” [9]. Punktem zwrotnym w tym kontakcie było nadanie przez Piusa IX Michałowi Leszczyce–Sumińskiemu honorowego tytułu Suwerennego Kawalera Zakonu Maltańskiego. Zapewne właśnie w Rzymie, w roku 1852 M. H. Leszczyce–Sumiński wszedł po raz pierwszy w związek małżeński z nieznaną z imienia i nazwiska Angielką, z którą zamieszkał następnie na zamku w Tucznie. Na kilka lat przed śmiercią swej pierwszej żony, Leszczyce–Sumiński musiał pozbyć się ze względów zdrowotnych położonego w wilgotnej okolicy majątku w Tucznie. Za namową lekarzy, którzy doradzali mu przeprowadzkę do jakiejś śródleśnej rezydencji, nabył w roku 1856 od hrabiego von der Recke zbudowany w maurytańsko–gotyckim stylu zamek w miejscowości Tharandt koło Dreżna. Jako jego właściciel przyczynił się tak znacznie do świetności tego

obiekty, iż zamek ów jeszcze przez wiele lat po jego śmierci zwano Schloss-Sumiński. Do Tharandt Leszczyc-Sumiński przeprowadził się wraz z żoną w roku 1858. Tutaj w dziewięć lat później zmarła jego żona i została pochowana w Berlinie. W zamku w Tharandt Leszczyc-Sumiński z zamiłowaniem oddawał się sztuce, zbierając i własnoręcznie konserwując zdobywane dużym nakładem sił i środków arcydzieła, głównie malarskie. W chwili śmierci M. H. Leszczyc-Sumińskiego, kolekcja ta liczyła prawie 350 obrazów malarzy niemieckich, holenderskich, włoskich, hiszpańskich, francuskich i angielskich. W zamku znajdowały się również różnego rodzaju antyki: dawne meble, figurki z kości słoniowej i wcale pokaźny zbiór starych rycin. W 1870 roku, kiedy papież Pius IX spodziewał się wkroczenia wojsk włoskich do Watykanu, wysłał on szereg obrazów z watykańskich zbiorów do kolekcji Leszczyc-Sumińskiego, których wartość znacznie przekraczała możliwości finansowe polskiego szlachcica. O stosunku papieża do hrabiego Sumińskiego świadczy towarzysząca przekazanemu darowi adnotacja: „Niech Pan da (za to), ile Pan chce”. W ten sposób w kolekcji Leszczyc-Sumińskiego znalazły się obrazy Rafaela, Murilla i Correggia. Najcenniejszy obraz do swych zbiorów, pochodzące z 1516 roku płótno Rafaela przedstawiające Madonnę z Dzieciątkiem Jezus i Józefem, otrzymał Sumiński od księcia Hochenzollern-Hechingen. Niestety, ta niezmiernie wartościowa kolekcja miała ulec rozproszeniu po śmierci polskiego przyrodnika i kolekcjonera, nie znanego w tym ostatnim zakresie naszym historykom sztuki.

Pod koniec życia, 21 września 1882 roku, hrabia Leszczyc-Sumiński zawarł w Kościele Dworskim w Dreźnie swe drugie małżeństwo, z baronową Karoliną Lonny von Langsdorff primo voto von Recum (1832-1908). Ślubu udzielał mu ówczesny proboszcz tego kościoła, zasłużony badacz folkloru łużyckiego - Jakub Buk (1825-1895), z którym Leszczyc-Sumiński miał zapewne bliższy kontakt. Również to drugie małżeństwo okazało się być bezdzietnym.

Hrabia Michał Hieronim Leszczyc-Sumiński zmarł w Tharandt 26 maja 1898 roku, o godzinie 4 minut 30 rano. Trumnę z jego zwłokami przewieziono uroczystie koleją do Berlina, gdzie po ceremonii żałobnej 29 maja została ona złożona w podziemiach katedry św. Jadwigi, jak wiadomo konsekrowanej przez biskupa Ignacego Krasickiego. Michał Hieronim Leszczyc-Sumiński spoczął tu obok swego ojca, żarliwego polskiego patrioty. W okresie międzywojennym wszystkie trumny, w tym i z ich prochami, zostały stamtąd przewiezione do wspólnego, bezimiennego grobu na cmentarzu Reinikendorf pod Berlinem.

Zamek w Tharandt przeszedł na własność jednego z synów wdowy po hrabim Leszczyc-Sumińskim z jej pierwszego małżeństwa, Franza von Recum (1863-1930) [12]. Karolina von Langsdorff Iv. Recum 2 v. Leszczyc-Sumińska zmarła w Berlinie 19 października 1908 roku, w dziesięć lat po śmierci hrabiego Sumińskiego. Na krótko przed II wojną światową zamek w Tharandt raz jeszcze zmienił swego właściciela. Po wojnie przejęła go na własność tegoż Akademii Leśnictwa, wyższa szkoła założona w Tharandt jeszcze za życia M. H. Leszczyc-Sumińskiego. Z całą pewnością polski botanik utrzymywał jakiś kontakt z wykładowcami w

Tharandt przyrodnikami. Musiano tu bowiem znać odkrycie z jego młodości, które stało się ważkim wkładem polskiego uczonego do rozwoju botaniki.

Nader ważne dla pełnego wizerunku postaci M. H. Leszczyc-Sumińskiego, w świetle jego zmiennych kolei losu, wydaje się być pytanie o tożsamość narodową tego pioniera w dziedzinie botaniki. Zadawalających rozstrzygnięć nie przyniesie nam jednak materiał faktograficzny, jeżeli nie będziemy go odczytywali pod kątem przesłanek psychologicznych. Przede wszystkim, co tu jest kwestią podstawową, jeszcze za życia M. H. Leszczyc-Sumiński był zaliczany do przyrodników polskiego pochodzenia. Jako Polak figuruje on we wspomnianym *Ottův Slovnik Naučný*. W Niemczech nie zrobiono zresztą nic w tym kierunku, aby usiłować przypisać nauce niemieckiej zasługi Sumińskiego dla botaniki. Wielotomowe dzieło *Biographisches Jahrbuch und Deutscher Nekrolog* z 1898 roku nie odnotowuje w ogóle śmierci hrabiego Leszczyc-Sumińskiego. Wreszcie nawet anonimowe wspomnienie pośmiertne o nim, zamieszczone w oficjalnym nekrologu nie mówi o nim otwarcie jako o Niemcu, lecz jako o „obywatelu świata”. Co więcej, w tymże źródle przypomina się rodzinną legendę Sumińskich, w świetle której Michał Hieronim wywodził nazwę swego herbu „Leszczyc” od panującego w XI wieku w Polsce króla Lecha (!). Do innych dowodów na to, że hrabia Sumiński czuł się Polakiem należy niezmiennie podpisywanie się polską formą trudnego dla cudzoziemców nazwiska Leszczyc-Sumiński, używanie francuskiej (a nie niemieckiej) wersji imienia Hieronim oraz jego konsekwentne i żarliwe wytrwanie przy katolickiej wierze jego przodków. Wbrew sugestii Hryniewieckiego nie śpieszno mu było aby wiązać się w imię zaszczytów z dworem pruskim, skoro jego pierwsza żona była Angielką, nie zaś Niemką. To jednak, że dawane mu zaszczyty z chęcią przyjmował i z gestem się za nie odwdzięczał, może jedynie świadczyć o typowo polskiej szlacheckiej dumie i godności M. H. Leszczyc-Sumińskiego, podbudowanej zapewne świadomością, że jako młodzieniec niespełna trzydziestoletni swym śmiałym odkryciem zapisał się na trwałe w historii światowej botaniki.

LITERATURA

- [1] anonim. 1906. Sumiński, Leszczyc-Sumiński. *Ottův Slovnik Naučný*. Ilustrovana encyklopaedie obecnych vedomosti. 24: 378. J. Otto, Praha.
- [2] anonim, 1968. Sumiński-Michael Hieronim. *Wielka Encyklopedia Powszechna*. PWN, Warszawa. 11: 113. Warszawa.
- [3] BATOWSKI Z. 1938. Sumiński (Leszczyc-Sumiński) Michał Jerome. Thieme-Becker Künstler-Lexikon. *Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*. E. A. Seemann, Leipzig. 32: 291.
- [4] CHRZANOWSKI T., KORNECKI M. (red.). 1969. *Katalog zabytków sztuki w Polsce*. Woj. Bydgoskie, Pow. Aleksandrowski. IS PAN. Warszawa. 11(1) 5-7.
- [5] HRYNIEWIECKI B. 1937. Michał Hieronim Graf Lesz-

- czyk-Sumiński und seine Arbeit über die Entwicklungsgeschichte der Farmkräuter. Memoire présenté á la séance du 14 janvier 1937. Sprawozd. z pos. Tow. Nauk. Warsz., wyd. IV nauk biol. 30: 1-3, 52-80.
- [6] HRYNIEWIECKI B., 1939. Michał Hieronim hrabia Leszczyć-Sumiński i jego dzieło o rozwoju paproci. Pr. Kom. Hist. Med. Nauk Mat.-Przyr. PAU, Kraków. 1, 1-24.
- [7] HRYNIEWIECKI B. 1948. Setna rocznica odkrycia tajemnicy rozmnażania się paproci. *Wszecławiat* 13(7): (1780), 193-197. Kraków.
- [8] HRYNIEWIECKI B. 1969. Michał Hieronim Leszczyć-Sumiński. Przyczynek do poznania historii rozwoju paproci. Od tłumacza. *Studia i Mat. z Dziejów Nauki Pol.*, Ser B, 16: 55-57.
- [9] PELCZAR J. ks. 1880. Pius IX i jego wiek. 2: 279, 301. W. Anczyc i S-ka. Kraków.
- [10] PODLASZEWSKA K. 1968. Gimnazjum Toruńskie w latach 1817-1920. W: K. Podlaszewska, S. Salmonowicz, Z. Zdrójkowski, Krótka historia Gimnazjum Toruńskiego 1568-1968. Komitet Obchodu 400-lecia Gimnazjum Akademickiego im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. Toruń: 91-117.
- [11] RADACKI Z. 1976. Średniowieczne zamki Pomorza Zachodniego. PWN, Warszawa, ss. 206.
- [12] RECUM F.-D. von, 1982. *Recum. Genealogische Handbuch des Adels Freiherrliche Häuser. Limberg. B/8, 245-253.*
- [13] REJMENT-GROCHOWSKA I. 1987. *Leszczyć-Sumiński Michał Hieronim.* W: S. Feliksiak (red.), *Słownik biologów polskich.* PWN, Warszawa, ss. 323.
- [14] SCHMIDT F. W. F. 1867. *Geschichte des Deutsch-Krone Kreises.* E. Lambeck. Thorn, ss. 233.
- [15] SCHULTZ F. 1902. *Geschichte des Kreises Deutsch-Krone.* P. Gams'schen Buchhandlung und Buchdruckerei. Deutsch-Krone, ss. 342.
- [16] SUCHODOLSKI B. (red.) 1977. *Historia Nauki Polskiej.* Ossolineum, Wrocław. 3, ss. 261.
- [17] SUMIŃSKI-LESZCZYC J. (M. H.) 1848. *Zur Entwicelungs-Geschichte der Farmkräuter.* Decker. Berlin.
- [18] SUMIŃSKI-LESZCZYC M. H. 1969. Przyczynek do poznania historii rozwoju paproci. *Przeł. B. Hryniewiecki.* Stud. i Mat. z Dziejów Nauki Pol., Ser. B, 16: 59-75.

ŹRÓDŁA

Ponadto w artykule wykorzystano nieznanne materiały archiwalne do biografii Michała Hieronima Leszczyć-Sumińskiego. Korespondencja w sprawie M. H. Leszczyć-Sumińskiego z lat 1983-90 znajduje się w archiwum autora niniejszego artykułu. Za pomoc w zdobyciu materiałów archiwalnych autor dziękuje szczególnie: ks. dr B. Dittrichowi (NRD), p. Herling (NRD), ks. K. Pilarskiemu z parafii w Grabii, p. hr. F.-D. von Recum (RFN) oraz Zentralstelle für Genealogie in DDR.

Szczegółowy wykaz źródeł zostanie podany przy bio-

gramach J.-N. S. Sumińskiego i M. H. Leszczyć-Sumińskiego, które autor przygotowuje dla potrzeb *Polskiego Słownika Biograficznego*. Tam też znajdują się dalsze uzupełnienia do biografii M. H. Leszczyć-Sumińskiego, bowiem autor niniejszego artykułu nadal pracuje nad bardziej szczegółowym jego życiorysem.

Cezary W. DOMAŃSKI

DR ZOFIA RADWAŃSKA-PARYSKA 90-LECIE URODZIN

Dr. Zofia Radwańska-Paryska
- 90th anniversary of birth

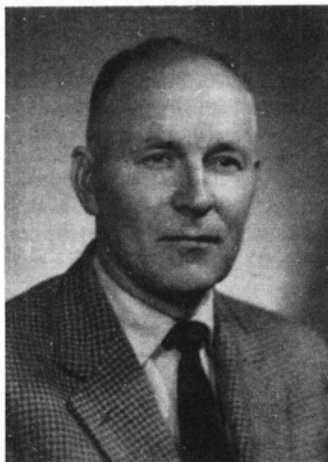
Seniorka naszego Towarzystwa, urodzona w Warszawie 3.V.1901 roku, uczennica prof. B. Hryniewieckiego od 1938 r. związana na stałe z Zakopanem. Botaniczka, zajmująca się głównie florystyką roślin naczyniowych, fenologią, florą synantropijną oraz etnobotaniką Tatr i Podhala a także ochroną przyrody i popularyzacją wiedzy botanicznej. Najbardziej chyba cenionym dziełem Jubilatki jest opracowana wspólnie z mężem, Witoldem Paryskim, 700-stronicowa *Encyklopedia tatrzańska* (1973), której kilkakrotnie obszerniejsze, drugie wydanie, znajduje się obecnie w druku. Zofia Radwańska-Paryska jest również jedną z najwybitniejszych taticzek polskich, pierwszą kobietą-przewodniczką tatrzańskim i autorką przewodnika wspinaczkowego, od roku 1945 pierwszą kobietą - członkiem Tatrzańskiego Ochotniczego Pogotowia Ratunkowego (poźniejszego GOPR-u). W czasie wojny pracowała w nadleśnictwie "Park Tatrzański",

po wojnie była kustoszem działu przyrodniczego Muzeum Tatrzańskie w Zakopanem, a w latach 1951–1971 pierwszym kierownikiem Tatrzańskiej Stacji Naukowej Zakładu Ochrony Przyrody PAN w Zakopanem. Była również organizatorką i pierwszą przewodniczącą Oddziału Zakopiańskiego Ligi Ochrony Przyrody. Za całość swych dokonań w dziedzinie nauki i kultury, sportu i turystyki, ochrony przyrody i popularyzacji wiedzy odznaczona została w 1986 roku najwyższym odznaczeniem – Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Szanownej Jubilatce, nestorce polskich botaników, życzymy wszelkiej pomyślności i długich lat owocnej pracy.

R. W.–B.

**MGR HENRYK STASIAK
80–LECIE URODZIN**

**M. Sc. Henryk Stasiak
– 80th anniversary of birth**

Botanik, florysta, ekolog rolniczy, ochroniarz, poeta i satyryk w jednej osobie. Urodził się 19 marca 1911 roku we wsi Brzozowskie. W roku 1950 uzyskał magisterium na Uniwersytecie im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, gdzie następnie pracował do roku 1953. W latach 1953–1956 pracował w IMUZ-ie, później aż do przejścia na emeryturę w 1976 roku, w przekształconym w IMUZ-u Instytucie Uprawy, Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach. Jest głównym współtwórcą kilkunastotysięcznego zielnika IUNG. *Przeszłość i Przyszłość*. – *Informator NSZZ Solidarność w Instytucie Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa* z 19.III.1991 [nr. 25(53)] zamieszcza specjalny artykuł i wiersz okolicznościowy poświęcony H. Stasiakowi oraz próbkę wierszy samego Jubilata, któremu na tym miejscu życzymy tradycyjnie: *Ad multos annos*.

R. W.–B.

**40-LECIE TATRZAŃSKIEJ STACJI
TERENOWEJ ZAKŁADU OCHRONY
PRZYRODY PAN**

**40 years of the Tatra Field Station, Nature
Protection Research Centre of the Polish
Academy of Sciences in Zakopane**

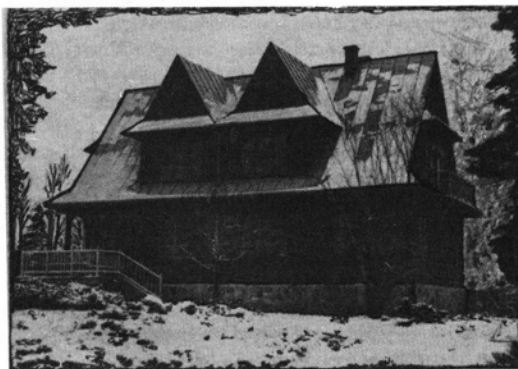
Tatrzańska Stacja Terenowa (do 1978 r. Tatrzańska Stacja Naukowa), położona na przedpolu Tatr w Zakopanem na Antałowcu (930 m npm), powstała w 1951 r. z inicjatywy prof. Władysława Szafera, jako terenowa placówka Zakładu Ochrony Przyrody PAN (ryc. 1). Powołana została do prowadzenia badań przyrodniczych na obszarze Tatr i Podtatrza. Była to przez długie lata jedyna przyrodnicza placówka tego typu w Zakopanem i odegrała ważną rolę w eksploracji naukowej Tatr. Działalność naukowa Stacji koncentrowała się od początku głównie w dziedzinie botaniki.

Kierownictwo Stacji sprawowały kolejno: dr Radwańska-Paryska – współzałożycielka Stacji, kierująca tą placówką w latach 1951–1971, następnie prof. dr Jadwiga Gawłowska – w latach 1971–1976 oraz dr Halina Piękoś-Mirkowa od roku 1977. Spośród kilkunastu pracowników Stacji, którzy zatrudnieni byli w minionych latach, wymienić należy zmarłego w 1977 r. prof. dr Stefana Myczkowskiego, pierwszego asystenta Stacji w latach 1953–54, wybitnego znawcę lasów tatrzańskich i żarliwego obrońcę przyrody Tatr.

Aktualne badania naukowe w Stacji prowadzi stały 8-osobowy zespół pracowników, w skład którego wchodzi 3 botaników, geograf, gleboznawca, hydrobiolog, dokumentalista oraz ogrodnik.

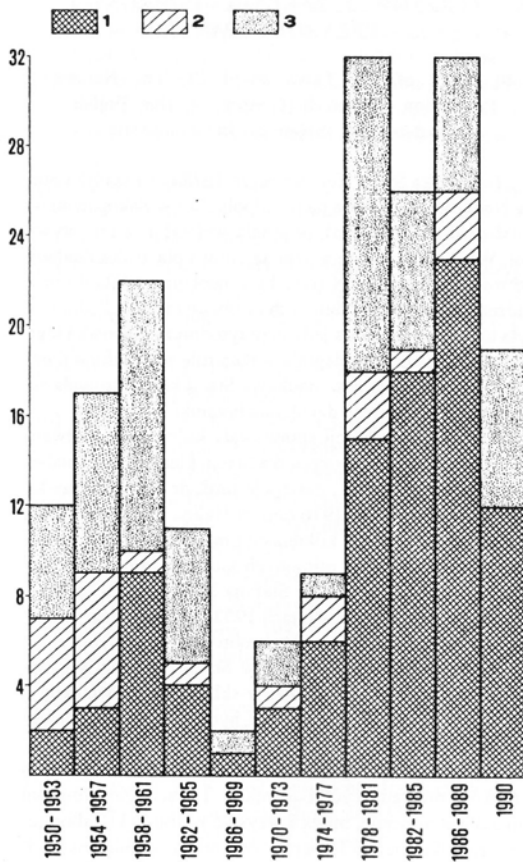
Ponadto Stacja stanowi bazę dla naukowców z różnych ośrodków prowadzących badania w Tatrach. Znajdują oni tam zakwaterowanie, mogą korzystać z biblioteki, laboratorium, zielnika, ciemni fotograficznej oraz z ogrodu doświadczalnego.

Problematyka badań skupia się na aktualnych zagadnieniach oraz na najpilniejszych potrzebach regionu w dziedzinie ochrony przyrody. Obejmuje następujące zagadnienia:

Ryc. 1. Tatrzańska Stacja Terenowa ZOP PAN w Zakopanem. Fot. Z. Mirek.

Ryc. 2. Liczba publikacji pracowników Tatrzańskiej Stacji Terenowej. 1– naukowe, 2– populamo-naukowe, 3– inne.

- 1) biologia, ekologia i ochrona rzadkich, zagrożonych i endemicznych gatunków roślin tatrzańskich,
- 2) antropogeniczne przekształcenia szaty roślinnej Tatr i Podtatrza,
- 3) kartografia florystyczna i fitosocjologiczna na obszarze Tatr i Podtatrza.

Pracownicy Stacji uczestniczą ponadto w rozwiązywaniu bieżących problemów ochrony środowiska przyrodniczego Tatrzańskiego Parku Narodowego oraz rejonu Podtatrza. W tym zakresie wykonano cały szereg opracowań i ekspertyz, z których wymienić można np. udział w przygotowaniu planu przestrzennego i funkcjonalnego zagospodarowania TPN, czy opracowanie dotyczące pojemności turystycznej TPN lub waloryzację środowiska przyrodniczego do planu Przestrzennego Zagospodarowania Zakopanego i Gminy Tatrzańskie.

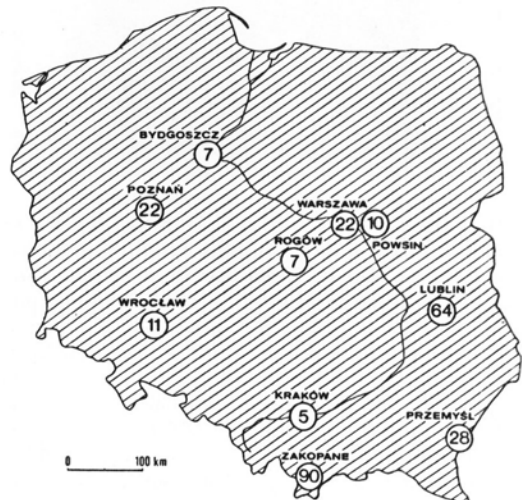
Tatrzańska Stacja, choć stanowi placówkę niewielką, ma już jednak pokaźny dorobek i wkład w ogólne poznanie

regionu oraz popularyzację wiedzy o nim. Na dorobek ten składa się kilka wydawnictw książkowych, rozprawy oraz artykuły naukowe i populamo-naukowe, notatki prasowe, recenzje, sprawozdania itp. Łącznie w latach 1951–1990 pracownicy Stacji opublikowali 188 prac; w tej liczbie znajduje się 96 publikacji naukowych, 23 populamo-naukowe oraz 69 innych (ryc. 2).

Integralną część Tatrzańskiej Stacji stanowi Górski Ogród Botaniczny im. Mariana Raciborskiego położony obok Muzeum Tatrzańskiego w Zakopanem. Bezpośrednią opiekę nad Ogiem, znanym do roku 1983 jako Alpinarium Zakopiańskie, pełniły z wielkim oddaniem Zofia Zwolińska – w latach 1953–1971 oraz mgr Anna Łoborzewska – w latach 1971–1989.

Ogród spełnia ważną rolę dydaktyczną i popularyzatorską. Na stosunkowo niewielkiej powierzchni Górskiego Ogiu Botanicznego oraz ogrodu doświadczalnego przy budynku Stacji (łącznie około 3000 m²), znajduje się kolekcja licząca ponad 600 gatunków roślin tatrzańskich. Najcenniejszą część kolekcji stanowią rzadkie, zagrożone i endemiczne gatunki w liczbie 90, co stawia Górski Ogród w Zakopanem na pierwszym miejscu wśród polskich ogrodów botanicznych (ryc. 3). Uprawa w ogrodzie stanowi zarazem formę ochrony *ex situ* najcenniejszych, a równocześnie zagrożonych składników flory tatrzańskiej. Rozmnożone w ogrodzie rzadkie gatunki przekazywane są w razie potrzeby innym instytucjom naukowym oraz ogrodom botanicznym w kraju i za granicą.

Zbiory naukowe i dokumentacja Tatrzańskiej Stacji obejmują zielnik oraz zbiór owoców i nasion. Zielnik liczy obecnie około 10.000 arkuszy i obejmuje głównie rośliny naczyniowe oraz niewielką liczbę okazów roślin niższych (mszaki oraz grzyby). Zbiory te pochodzą w przeważającej

Ryc. 3. Liczby rzadkich, zagrożonych i chronionych gatunków roślin naczyniowych uprawianych w polskich ogrodach botanicznych (wg K. Zarzyckiego 1989).

większości z Tatr i Podhala oraz innych pasm karpaccich. Ponadto, reprezentowana jest w nich także flora Alp, gór Półwyspu Bałkańskiego, Skandynawii oraz Dalekiego Wschodu.

Zbiór nasion gromadzony od początku istnienia Stacji, zawiera około 800 gatunków roślin z Tatr i innych części Karpat. Zarówno zielnik jak i zbiór karpologiczny udostępniane są zainteresowanym.

Księgozbiór Stacji liczący około 700 pozycji obejmuje wyłącznie podstawową literaturę przyrodniczą dotyczącą regionu Tatr i Podtatrza oraz wydawnictwa podręcznikowe z zakresu nauk biologicznych oraz pokrewnych dziedzin geografii, geologii i gleboznawstwa.

Tatrzańskie Stacja posiada na bieżąco uzupełnianą bibliografię flory Tatr, jak również pełną kartotekę gatunków roślin naczyniowych z obszaru Tatr i Podtatrza. Kartoteka zawiera następujące dane o każdym gatunku: stanowiska na obszarze całych Tatr i Podtatrza, siedliska i zbiorowiska roślinne, w których gatunek występuje, dane – o ile takie są dostępne – o liczbie osobników na danym stanowisku, rozmieszczenie ogólne, źródła z których pochodzą informacje. W oparciu o wspomnianą kartotekę opracowuje się obecnie atlas rozmieszczenia roślin naczyniowych w Tatrach. Obejmuje on mapy punktowe dla około 1000 gatunków. Dane pochodzą w większości (przeszło 90%) z własnych badań oraz zweryfikowanych w terenie dat zawartych w literaturze.

Co roku w sezonie letnim odbywają w Tatrzańskim Stacji wakacyjną praktykę naukową studenci biologii z różnych ośrodków uniwersyteckich, zapoznając się z florą tatrzańską i problemami jej zagrożenia oraz ochrony. Ponadto w Górskim Ogrodzie Botanicznym odbywają praktyki specjalistyczne studenci Wydziału Ogrodnictwa Akademii Rolniczej.

Halina PIĘKOŚ-MIRKOWA

PRO MEMORIA

• **200 rocznica urodzin Franciszka Herbicha (8.V.1791–9.IX.1865)** – lekarza i botanika, badacza flory naczyniowej Małopolski i Karpat; autora licznych nowych gatunków, m.in. pienińskiego *Chrysanthemum Zawadzki*. Nazwisko Herbicha upamiętnione zostało w nazwach kilku gatunków m.in. *Melampyrum herbichii* Woł.

• **150 rocznica urodzin Władysława Jabłonowskiego (1841–1894)** – lekarza i botanika amatora, uczestnika powstania styczniowego (1863), wykładowcy w tajnej szkole wojskowej w Krakowie (1863–1864), po przymusowym opuszczeniu Galicji (1866) i wstąpieniu do armii tureckiej, zasłużonego badacza flory Turcji, Iranu, okolic Bagdadu, Albanii, Bułgarii i Hercegowiny (zbiory zielnikowe w Wiedniu).

• **150 rocznica urodzin Jana Jachno (7.IV.1840–1895)** fizjografa, urodzonego w Drohobyczu, zm. w Stanisławowie, badacza flory Galicji Wschodniej.

• **450 rocznica urodzin Szymona Syreniusza (Syreńskie-go) (1541–29.III.1611)**, lekarza i botanika, ur. w Oświęcimiu, zm. w Krakowie, profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego, autora słynnego, tłumaczonego także na język rosyjski,

Herbarza zawierającego opisy 765 roślin i liczne drzeworyty z ich podobiznami (650 rycin).

• **150 rocznica śmierci Wojciecha M. J. A. A. Adamskiego (21.XI.1796 – 8.II.1841)**, lekarza i botanika urodzonego w Poznaniu, zmarłego w Owińskach pod Poznaniem, autora pierwszego krytycznego opracowania historii botaniki w Polsce *Dissertatio inauguralis sistema prodromum historiae* (praca doktorska opublikowana we Wrocławiu w 1925 r.) i częściowych opracowań publikowanych pod wspólnym tytułem: *Rośliny zbierane w różnych okolicach Wielkiego Xięstwa Poznańskiego z przytoczeniem miejsc szczególnych, gdzie rosną* (1928), do nie ukończonej nigdy flory Poznańskiego.

• **100 rocznica śmierci Kazimierza Filipowicza (1.III.1845–8.I.1891)**, urodzonego w Poznaniu, zmarłego w Siedlcach, z wykształcenia medyka i przyrodnika, z zawodu lekarza, z zamiłowania (wpływ wujka T. Chałubińskiego) badacza roślin zarodnikowych, autora m. in. opracowań: *Rośliny skrytokwiatowe (Cryptogamae)* (1882), *Spis mchów, wątrobowców i porostów z niektórych stanowisk Królestwa Polskiego* (1881) i in.

• **50 rocznica śmierci Witolda Fuska (1885–1941)**, aptekarza z Biecza, botanika i farmakognosty, publicysty, więźnia Oświęcimia.

• **50 rocznica śmierci Franciszka Wawrzyniaka (29.II.1884–31.XII.1941)** – księdza, botanika, algologa, urodzonego w Naclawiu (dawny powiat kościański, zmarłego w Imielinie (poznańskie), absolwenta biologii Uniwersy-

tetu Poznańskiego (1923), który w roku 1924 doktoryzował się na pracy *Flora jezior Wielkopolskich* publikowanej w trzech częściach (1923, 1924, 1931) przez PTPN.

Zbigniew MIREK

którym pamięć jest tu pieczolowicie kultywowana. W czasie pobytu gościliśmy również w Szwedzkim Oddziale organizacji WWF w zamku Ulriksdals koło Sztokholmu. Pracownicy WWF przedstawili kierunki działań ich organizacji w skali kraju i całego świata. Ważną rolę odgrywa w nich edukacja ekologiczna, w ramach której przygotowano m. in. specjalny program edukacyjny dla studentów z Polski.

Włodzimierz PISAREK, Hieronim ANDRZEJEWSKI

**IV MIĘDZYNARODOWY KONGRES
MIKOLOGICZNY (IMC 4)
(REGENSBURG, 28.VIII-03.IX.1990)**

**4th International Mycological Congress (IMC 4)
(Regensburg, 28.VIII-03.IX.1990)**

W dniach 28.VIII.-3.IX.1990 roku w Regensburgu (Niemcy), odbył się IV Międzynarodowy Kongres Mikologiczny (IMC 4). Kongres został zorganizowany przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Mikologiczne (IMA). Brało w nim udział 1627 uczestników z 59 krajów:

Algieria	2	Kuba	2
Argentyna	3	Luksemburg	2
Australia	34	Malezja	5
Austria	26	Meksyk	10
Belgia	16	Niemcy	336
Brazylia	18	Nigeria	4
Bułgaria	1	Norwegia	13
ChRL	14	N. Zelandia	6
CSRF	23	Pakistan	1
Dania	22	Polska	13
Egipt	8	Portugalia	12
Filipiny	4	Puerto Rico	1
Finlandia	25	RPA	20
Francja	57	Rumunia	1
Grecja	3	Singapur	3
Hiszpania	44	Sri Lanka	1
Holandia	60	Szwajcaria	49
Hongkong	2	Szwecja	49
Indie	70	Tajwan	19
Irak	8	Tajlandia	8
Iran	15	Tanzania	1
Irlandia	5	USA	187
Islandia	1	Wenezuela	2
Izrael	19	Węgry	18
Japonia	69	W. Brytania	150
Jugostawia	13	Włochy	34
Kanada	48	Zambia	1
Korea	18	Zimbabwe	1
Kostaryka	3		

Z Polski uczestniczyły następujące osoby: Barbara Bik, Halina Komorowska, Bogusław Kowalski, Katarzyna Turnau - Kraków; Włodzimierz Grajek, Maria Lisiewska - Poznań; Maria Ławrynowicz - Łódź; Katarzyna Prus, Kazimierz Rykowski, Alina Skirgiełło, Wojciech Wakuliński, Piotr Zajkowski - Warszawa; Hanna Szczepka - Katowice.

**SPRAWOZDANIA ZE SPOTKAŃ
NAUKOWYCH
SCIENTIFIC MEETING REPORTS**

**POLSKO-SZWEDZKIE SEMINARIUM
GEOBOTANICZNE
(UPPSALA, 28.VI-09.VII.1990)**

**Polish-Swedish geobotanical seminary
(Uppsala, 28.VI-09.VII.1990)**

W ramach współpracy z Instytutem Ekologii i Badań Środowiska Szwedzkiego Uniwersytetu Nauk Rolniczych w Uppsali (Department of Ecology and Environmental Research, Swedish University of Agricultural Sciences), grupa pracowników Zakładu Geobotaniki i Ochrony Przyrody Uniwersytetu Łódzkiego wzięła udział w dwustronnym seminarium n.t. „Roślinność naturalna i synantropijna w krajobrazie rolniczym, jej znaczenie, zagrożenie i ochrona”. Celem spotkania, które odbyło się w dniach 28.06.-09.07.1990 w Uppsali była wymiana doświadczeń w ramach ochrony zagrożonych fitocenoz naturalnych i półnaturalnych oraz związanych z nimi gatunków.

W trakcie seminarium gospodarze przedstawili schemat organizacji badań naukowych w zakresie ochrony przyrody, prowadzonych przez Szwedzką Akademię Rolniczą oraz zasady realizowanej w tym kraju strategii ochrony zasobów genetycznych roślin. Jednym z głównych zadań ośrodka w Uppsali jest wypracowanie skutecznych metod ochrony zanikających zbiorowisk roślinnych związanych ze starymi metodami gospodarowania rolniczego (głównie pastwiska, łąki, zbiorowiska segetalne a nawet niektóre zbiorowiska ruderalne). W terenowej części seminarium gospodarze przedstawili, jak prowadzone są polowe obserwacje i eksperymenty służące tym celom. Ważnym uzupełnieniem prowadzonych badań fitocenotycznych są studia populacyjne nad gatunkami zagrożonymi oraz inwazyjnymi. Wizyta w rezerwach przyrody Ångsår i Havéro, chroniących między innymi zanikające, bogate w gatunki zbiorowiska pastwiskowe, pozwoliła nam ocenić skuteczność stosowanych w Szwecji czynnych form ochrony ekosystemów półnaturalnych. Mieliśmy również okazję podziwiać dziewicze ekosystemy torfowisk, jezior oligotroficznycych oraz borealnych lasów, które mimo powszechności występowania w tym kraju są ważnym obiektem zainteresowania zoologów z Uppsali.

Ciekawym uzupełnieniem programu naukowego była wizyta w miejscach związanych z osobą Karola Linneusza, o